

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Охарактеризовано сутність та основні елементи економічного механізму природокористування. Розглянуто основні переваги та недоліки та позитивні результати існуючої системи економічних інструментів природокористування.

Ключові слова: економічний механізм, природокористування, економічні інструменти.

Abstract

The economic mechanism of nature using and its main components are characterized. The main advantages and disadvantages and the positive results of the current system of economic instruments for environmental management are considered.

Keywords: economic mechanism, environmental management, economic instruments.

Вступ

Мета економічного регулювання природоохоронної діяльності в Україні полягає у стимулюванні природокористувачів до раціонального та ощадливого використання природних ресурсів, збереження та відтворення довкілля, а також у фінансуванні природоохоронних заходів.

Економічний механізм природокористування — це сукупність економічних структур, інститутів, форм і методів господарювання, за допомогою яких реалізуються чинні в конкретних умовах економічні закони та здійснюється погодження і коригування суспільних, групових і приватних інтересів. Економічний механізм відіграє надзвичайно важливу роль у реалізації цілей екологічної політики суб'єкта господарювання на будь-якому рівні: держави, галузі, території, підприємства.

Результати дослідження

Основними компонентами економічного механізму є такі:

- правові основи здійснення економічної діяльності (права, обов'язки, ліцензії, обмеження, процедури та ін.);
- система відносин власності на основні засоби виробництва (державна, колективна, приватна);
- організаційна структура економіки, тобто система зв'язків, що формує економічні відносини між суб'єктами господарювання по вертикалі та горизонталі;
- система суспільних інструментів (традиції, моральні засади, порядки, звичаї, духовні цінності), що формують соціально-інформаційне поле економічної активності;
- економічні інструменти.

За допомогою зазначених компонентів держава намагається створити для регіонів, галузей та суб'єктів господарювання економічно сприятливе середовище для раціонального використання природних ресурсів, зменшення забруднення навколишнього природного середовища та ефективного впровадження природоохоронних заходів [1, 2].

Згідно із Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" формування економічного механізму охорони навколишнього природного середовища передбачає:

- взаємозв'язок усієї управлінської, науково-технічної та господарської діяльності підприємств, установ та організацій з раціональним використанням природних ресурсів та ефективністю заходів щодо охорони навколишнього природного середовища на основі економічних важелів;
- визначення джерел фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища;
- встановлення лімітів використання природних ресурсів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та на утворення і розміщення відходів;
- встановлення нормативів збору і розмірів зборів (плати) за використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, на утворення і розміщення відходів та інші види шкідливого впливу;

— надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

— відшкодування в установленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища [2].

Економічний механізм екологічного регулювання в Україні ґрунтується на концепції платності природокористування. Він охоплює систему економічних інструментів, які спрямовані на акумулювання матеріальних ресурсів для реалізації природоохоронних програм та на мотивацію товаровиробників до підвищення екологічності застосовуваних технологій і власної продукції [3]. Відповідно складовими економічного механізму нині мають бути:

- економічне оцінювання природних ресурсів;
- плата за спеціальне використання природних ресурсів;
- плата за забруднення НС та інші шкідливі впливи на довкілля;
- система фінансування і кредитування природоохоронних заходів;
- екологізація податкової і цінової систем;
- підтримка становлення і розвитку екологічної індустрії [4].

Економічний механізм природокористування покликаний на практиці розв'язати завдання ефективного використання природних ресурсів з метою задоволення виробничих потреб суспільства, формування екологічно безпечного середовища, забезпечення стабільного і достатнього фінансування природоохоронних програм.

Базою ефективного функціонування економічного механізму природокористування є чинна система економічних інструментів екологічного регулювання. Економічні інструменти – засоби (заходи, методи, важелі) зміни фінансового стану економічних суб'єктів. Такі дії держави змушують суб'єктів господарювання ощадливо відноситися до використання дефіцитних природних ресурсів, впроваджувати матеріало та енергозамінні технології, зменшувати обсяги шкідливих викидів, скидів і розміщення відходів [5].

Основні позитивні результати чинного економічного механізму екологічного регулювання полягають у тому, що, по-перше, завдяки йому були опрацьовані основи платного природокористування, і, по-друге, притаманний економічний інструментарій є засобом, що забезпечує надходження фінансових ресурсів, необхідних для ліквідації забруднення навколишнього природного середовища. Проте окремі підсистеми та елементи цього механізму мають різні ступені розвиненості та практичної реалізації. Дотепер чимало еколого-економічних інструментів існують лише на рівні законодавчих положень, не будучи впровадженими у практику господарювання. Діючий в Україні економічний механізм природокористування переважно оперує групою таких регуляторів екологічної поведінки товаровиробників, які змушують їх обмежувати свою природоруйнівну діяльність стосовно вимог нормативних актів, постанов і законів.

Якщо оцінювати ефективність існуючої системи економічних інструментів природокористування за критеріями екологічної доцільності й поліпшення якості довкілля, то слід підкреслити його нерезультативність щодо розв'язання проблеми збереження навколишнього природного середовища та неспроможність забезпечити екологічно сприятливі умови господарювання. Але якщо оцінювати ефективність існуючого економічного механізму природокористування за критерієм наповнення державного бюджету (критерієм доходності), то слід підкреслити його безумовну результативність як дієвого засобу досягнення національно значної цілі – задоволення фінансових потреб держави [6, 7].

Висновки

Отже, ефективний економічний механізм природокористування є необхідним у політиці кожної країни. Екологічна ефективність (результативність) екологічної політики завдяки використанню комплексу економічних механізмів полягає в наступному:

- підвищенні економічної результативності інструментів природокористування як регуляторів ефективності екологічної діяльності товаровиробників й споживачів та більш ефективного впровадження принципу "забруднювач та користувач платять повну ціну";

- удосконаленні нормативно-правової бази щодо державної підтримки природоохоронної діяльності, включаючи розширення застосування ринкових механізмів у цій сфері та створення фінансового механізму залучення приватного капіталу в природоохоронну діяльність;

- забезпеченні стабільних джерел фінансування та розширенні бази фінансових ресурсів на здійснення природоохоронних заходів;

- збільшенні частки видатків на охорону навколишнього природного середовища у ВВП до оптимальних обсягів;
- підвищенні ефективності використання державних коштів на охорону навколишнього природного середовища;
- упорядкуванні та оптимізації системи державних видатків шляхом запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі, метою якого є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання тощо [6, 7].

Таким чином, в умовах стрімкого науково-технічного розвитку, коли у структурі економіки зростає питома вага промисловості, збільшується навантаження на природні екосистеми. Тому екологічні вимоги до природокористування, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки суспільства мають виконуватися незалежно від форм власності, відомчої підпорядкованості та фінансових можливостей господарюючих суб'єктів. Для цього необхідно забезпечити ефективність і дієвість економічних регуляторів раціонального і збалансованого природокористування на державному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жібінова К.В. Економічні основи екології.- М.: Юстцінформ, 2007. - 52 с.
2. Краєвська А.С. Рекреаційні ресурси санаторно-курортних підприємств: сутність та перспективи використання: монографія / А. С. Краєвська, О. О. Мороз, Б. Є. Грабовецький. - Вінниця: ВНТУ, 2012. - 186 с.
3. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ // ВВР України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
4. Екологія та економіка природокористування / Под ред. Е.В. Гірусову, В.М. Лопатіна. – М., 2002.
5. Голян В.А. Природокористування як сфера економічних відносин: суперечності та пріоритети // Економіка та держава. – 2007. – № 6. – С. 20 – 22.
6. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://uristinfo.net/ekologicheskoe-pravo/270-ekologichne-pravo-ukrayini-getman-shulga/8655-ekonomiko-pravovij-mehanizm-prirodokoristuvannja-ta-ohoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovischa.html>
7. Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України до 2020 року» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 26, ст. 218.

Безусяк Яна Іванівна – студентка 4 курсу, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Науковий керівник: **Краєвська Алла Станіславівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри підготовки менеджерів, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Bezussyak Yana Ivanivna - Institute for Environmental Security and Environmental Monitoring, Vinnytsia

Supervisor: **Kraevska Alla** - Cand. Sc. (Econ), Assistant Professor of the Chair of Managers Training,, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.